

Tasavvuf Üzerine Yapılan Tezler

Haksever, Ahmet Cahit, Ahmet Remzi Akyürek Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, 1999, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, 213 s.

Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu'nun danışmanlığında Ahmet Cahit Haksever tarafından yapılan yüksek lisans tezi, Osmanlı'nın son dönemi ile cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış bir Mevlevî şeyhi olan Ahmet Remzi Akyürek'in hayatı, eserleri ve tasavvuf anlayışı üzerinedir.

Tez, 1999 yılında savunulmuş olup 213 sayfadır. Makale ve eser türlerinde 160 referansa başvurulmuştur.

Giriş kısmında, Ahmet Remzi Akyürek'in düşüncelerini anlamada fayda sağlaması açısından Mevlevîliğin tarihsel süreci üzerinde durulmuştur. Yani genel bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Mevlevîye Tarikatı'nın silsilesi, tarih içindeki seyri, diğer tasavvuf ekollerleriyle ilişkisi, son dönem Osmanlı Mevlevîliği ve doktrin yapısı açısından Mevlevîliğin geçirdiği değişimlere değinilmiştir.

Tezin özeti şu şekildedir:

1. Ahmet Remzi Akyürek'in Hayatı

a) Soyu, Ailesi ve Doğumu

Ahmet Remzi Akyürek Kayseri Mevlevîhânesi'nde 1289/1872'de¹, diğer bir ri-

¹ Mazioğlu, Hasibe, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Ankara 1987, s. 1; "Akyürek, Ahmet Remzi", *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, c. 1, s. 82; Mazioğlu, Hasibe, "Ahmet Remzi Akyürek", *TDVİA*, c. 2, ss. 304-305; Anonim, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, c. 1, s. 82..

vayete göre ise 1294/1877'de doğmuştur.²

Soyca Mevlevî bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ahmet Remzi Akyürek'in büyük ceddî, es-Seyyid Süleyman Turâbî'dir. Konyalı olan Süleyman Turâbî, Mevlâna Dergâhı postnişini Mehmet Said Hemdem Çelebi'nin mürişididir.³ Konya'dan Kayseri'ye göçen Süleyman Turâbî 1251/1835'de Kayseri'de ölmüştür. Mezarı Mevlâna'nın hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkık Tirmizî'nin türbesi içindedir.

Seyyid Süleyman Turâbî'nin oğlu, es-Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevî'dir. 1282/1865'de ölmüş Seyyid Burhaneddin Tirmizî'nin türbesine, babasının yanına gömülmüştür.⁴

Süleyman Turâbî'nin, Mevlâna'nın soyundan geldiğini söyleyen yazarlar da vardır.⁵

Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevî'nin oğlu es-Seyyid Süleyman Ataullah Efendi, Ahmet Remzi Akyürek'in babasıdır. Oğluna, babasının adını koymuştur. Kayseri Mevlevîhânesi'nde elli yıl şeyhlik yapmış olan Süleyman Ataullah Efendi 1332/1913'de ölmüştür. Mezarı Seyyid Burhaneddin hazretlerinin türbesinin avlusundadır.⁶

Üç erkek bir kız kardeşi olan Ahmet Remzi Efendi'nin bir diğer kardeşinin de Mevlevî şeyhi olması, ailenin, çocuklarına verdiği eğitimin meyvelerini devşirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Ahmet Remzi Efendi, Feyzioğlu ailesine mensup, Feyzulah Efendi'nin kızı Esma Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten üç kızı olmuştur. Kızları:

1. Zehra Hanım (Karakaya ailesinden Dr. Halit Bey'le evlenmiştir.)
2. Lütfiye Hanım (Cingilloğlu ailesinden Halit Bey'le evlenmiş ve dört çocuğu olmuştur.)
3. Lebibe Hanım (Gürzümar ailesinden Ahmet Bey'le evlenmiştir ve dört çocuğu olmuştur.)

b) Yetiřmesi

Ahmet Remzi Akyürek, tekkede, Mevlâna'nın ruhâniyeti içinde Mevlevî terbiyesiyle büyümüştür. İlk eğitimini Mevlevî şeyhi olan babası Ataullah Efendi

² Satoğlu, Abdullah, *Kayseri Şairleri*, Ankara 1970, s. 95; Koçer, H. Mehmed Zeki, *Kayseri Ulemâsi*, İstanbul 1972, s. 69.

³ Mazıoğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 1.

⁴ Aynı yer.

⁵ Aynı eser, s. 24.

⁶ Aynı eser, s.2.

⁷ Aynı eser, s.26.

di'den almıştır.⁸

Sıbyan Mektebi'ni ve Rüşdiye'yi bitirdikten sonra yine babası Süleyman Atallah Efendi'den ve eniştesi Göncüzâde Nuh Efendi'den özel dersler görmüş, ulemâdan Müridzâde Ali Efendi'den icâzetnâme almıştır.⁹

Ahmet Remzi Efendi, küçük yaştan itibaren edebiyat, Farsça hatta güzel sanatlar alanında iyi bir eğitim görmüştür. Bu çerçevede Câmî'nin Arûz-ı Fârisî'si ile Arûz-ı Endülüsî'sini okutan Şair Samî, Farsça'sı gelişsin diye, talebesi Ahmet Remzi ile sürekli Farsça konuşmuştur.¹⁰

c) Edebiyat Çevrelerine Girişi

Ahmet Remzi Efendi'nin edebiyata karşı sevgisi, babasının kütüphanesindeki şiir kitaplarını okumak ve evlerinde şairlerin sohbetlerini dinlemekle başlamıştır.¹¹ Çocukluğundan itibaren saz şairlerine karşı bir hürmet beslemiş ve onları taklit ederek bu vadiye manzûmeler kaleme almıştır. İşte bu temayül sonucu o, eski Anadolu Türkçesi'ne derin bir merak duygusuyla doldu ve şevahidiyle beraber birçok lügat belledi. Kendisi, devrinde Türkçe'yi en iyi bilenler arasındaydı.¹²

Ahmet Remzi Dede, şiirlerinin çoğunu divan edebiyatı tarzında yazmış olmakla beraber halk şiirimizin zevkine de sahiptir. İlâhî aşkın neşvesiyle hece vezni tarzında kaleme alınmış şiirleri, ayrıca saz şairlerimiz usûlünce koşmaları, destanları vardır.¹³

d) Tasavvufa İntisabı

1310/1892'de İstanbul'a giden Ahmet Remzi Efendi, bir yıl kadar Divan-ı Muhasebat'ta mülâzım olarak göreve devam eder. Bu arada Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celâleddin Efendi'ye intisab ederek semâ' çıkarır. Daha önce babası tarafından sikke giydirildiği hâlde Celâleddin Efendi tarafından da tekbir okunarak yeniden o tören icrâ olunur.¹⁴

Gerek Ahmet Remzi Efendi, gerekse Tahirü'l-Mevlevî gibi mümtaz şahsiyet-

8 Subaşı, Muhsin İlyas, *Kayseri'nin Manerî Mimarları*, Ankara 1995, s.260.

9 Anonim, *Türkiye Ansiklopedisi*, Ankara 1956, c.1, s. 98; Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, c. 1, s. 208; Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 2; Mazioğlu, "Ahmet Remzi Akyürek", *TDVİA*, c. 2, ss. 304-305.

10 Ergun, Saadetin Nüzhet, *Türk Şairleri*, İstanbul trz. c. 1, ss. 325-326.

11 Akyürek, Ahmet Remzi, *Mabbubu'l-Ehibbe*, haz: Rasim Deniz, Kayseri 1982, ss. 9, 325.

12 Ergun, *Türk Şairleri*, c. 1, s.326.

13 Mazioğlu, *a.g.e.*, s. IX.

14 Mazioğlu, *a.g.e.*, s. 3; Ayr bkz.: Hüseyin Vassaf, *Remziname*, (yazma), s. 28.

lerin yetişmesinde emeği geçen Celâleddin Efendi'nin son derece teşkilatçı, kemâl ehli ve eksikliği hissedilecek bir zat olduğu anlaşılmaktadır.

1311/1893 yılında İstanbul'dan Kayseri'ye dönen Ahmet Remzi Efendi, Kayseri mutasarrıfı Nazım Paşa'nın delâletiyle "Kayseri İdâdîsi Ahlâk ve Ulûm-i Diniyye" muallimliğine tayin olunur. Bir yandan muallimlik yaparken bir yandan da Kayseri medreselerinde okuyan talebelere, mevlvihânede, sabahları Kavâid-i Farisi, Pend-i Attâr, Gülistan, Bostan, Arûz-ı Câmî ve Mesnevi-i Şerif okutur.¹⁵

Ahmet Remzi Efendi, ziyaret maksadı ile gittiği Konya'da Çelebi Efendi'nin dikkatini çekmiş, "burada kalınız" emri üzerine, Kayseri'deki görevinden istifa ederek dergâhın camiinde çelebi-zâdelere Mesnevî okutmuştur.¹⁶

Ahmet Remzi Efendi, Konya'da bir yıl kaldıktan sonra Kütahya Mevvehîhanesi'ne şeyh vekili olarak, oradan da Kastamonu Mevlevîhânesi Şeyhliği'ne tayin olunur (1327/1909).¹⁷

1913 senesinde Haleb Mevlevîhânesi Postnişinliği'ne tayin olunur. Remzi Dede, Haleb Mevlevîhânesi'ni her bakımdan canlandırarak o havalide çökmeye yüz tutmuş Mevlevîliğin şan ve şerefine yüceltir. Mevlevihanede yapılan mukabele ayınlarına büyük ilgi gösteren halk arasında, oldukça çok sayıda Ermeni ve Musevi de vardır.¹⁸ Bu esnada Hama, Humus, Şam, Trablus ve Kudüs'ü ziyaret eder. Buralarda büyük bir ilgiyle karşılanır.¹⁹ Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İstanbul'a döner.

Ahmet Remzi Efendi, Filistin Cephesi'ne hareket eden gönüllü "Mücâhidîn-i Mevleviyye Taburu" başında harbe iştirak eder. Orada askere verdiği destek ve savaşta gösterdiği üstün başarılar dikkat çeker, kendisine harp madalyası beratu ve nişanı verilir.²⁰

1919 yılında Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilen²¹ Ahmed Remzi Efendi, harap hâlde bulunan bu mekânı onartmış gerek maddî, gerekse manevî yönden yeniden canlandırmıştır.²²

Her zaman faal olan Ahmet Remzi Efendi, Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhliği süresince semâhânede onbeş günde bir âyin düzenlemiş, Ayazma Sultan Mustafa Camii'nde ve İstanbul Bayezid Camii'nde Mesnevi-i Şerif okutmuştur. Ayrıca

15 Satoğlu, *Kayseri Şairleri*, s. 70; Koçer, *Kayseri Ulemâsı*, s. 95; Mazioglu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 4.

16 Mazioglu, *a.g.e.*, s.4.

17 Aynı yer.

18 Tezener, Ziver, "Üstad Ahmet Remzi Akyürek", *Erciyes Dergisi Ahmet Remzi Akyürek Özel Sayısı*, Ağustos 1983, S. 68, ss. 7-8.

19 Subaşı, *Manevî Mimarlar*, s. 260.

20 Mazioglu, *a.g.e.*, s. 5; Subaşı, *a.g.e.*, s.260.

21 Akyürek, *Mabbubu'l-Ehibbe*, s. 10; Subaşı, *Manevî Mimarlar*, s. 260.

22 Mazioglu, *a.g.e.*, s. 5.

İstanbul'da Meclis-i Meşâyih azalığı, Medresetü'l-İrşad'da tasavvuf müderrisliği ve Üsküdar Müftülüğü idaresindeki tekkelere ait işlerle ilgili mecliste azalık gibi görevlerde bulunmuştur.²³

2 Eylül 1340/1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine²⁴ Ahmet Remzi Dede, Üsküdar Selimağa Kütüphanesi baş memurluğuna tayin edilmiş, Üsküdar Mevlevîhânesi, kayd-ı hayat şartıyla kendisine verilmiştir. Burada kitapların tanzim ve tasnifiyle uğraşmış, el yazmaları hakkında değerli notlar düşmüş, ilgisini çeken bazı Arapça ve Farsça eserleri tercüme etmiş, fihristler düzenlemiştir. Ayrıca cuma günleri Üsküdar Mihrimah Camii'nde hutbeye çıkmıştır.²⁵

Ahmet Remzi Efendi'den feyz alarak ona derin bir sevgi ve saygıyla bağlanmış olan kişiler arasında isimlerini tesbit edebildiklerimiz şunlardır: Feridun Nafiz Uzluk, Sadettin Nüzhet, Ziver Tezeren, M. Kadir Keçeoğlu (Yaman Dede), Hakkı Süha Gezgin, A. Nihat Asya, Nihat Çetin, Hüseyin Vassaf, Tahir Olgun, Süheyl Ünver.²⁶

Görüldüğü üzere Ahmet Remzi Dede, yaşantısının her anında, içinde bulunduğu zorluklara rağmen insanlara hizmet için sürekli çaba göstermiş, şartlara göre kendisine değişik hizmet alanları seçmiştir. Devrinde birçok insan, tekkelerin kapatılmasıyla bir bocalama içine düşmüşken, Ahmet Remzi Dede'de böyle bir durumun varlığı müşahede edilmemektedir.

1 Şubat 1937'de Selimağa Kütüphanesi'ndeki görevinden istifa eden²⁷ Ahmet Remzi Efendi, Ankara'ya gelmiştir. Orada, zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, Remzi Dede'den, Ankara Eski Eserler Kütüphanesi'ne müşavir olarak yardım etmelerini rica eder. Remzi Dede de bu teklifi kabul eder.²⁸ Buradaki görev süresi içinde de zamanımızın önemli edebiyatçılarından Hasibe Mazioğlu gibi şahıslara rehberlik etmiş, müşküllerini halletme yolunda seferber olmuş ve onların gönüllerini kazanmıştır.²⁹

e) Vefatı

Ömrünün sonlarına doğru Kayseri'ye giden Ahmed Remzi Dede 20 Kasım 1944'de hayata gözlerini yumar. Büyük dedesi, dedesi ve babasının da medfun oldukları, Mevlâna'nın hocası Seyyid Burhaneddin-i Tirmizî'nin türbesine gö-

23 Mazioğlu, *Akyürek ve Eserleri*, s. 6.; Subaşı, *Manevi Mimarlar*, s. 261.

24 Kara, *Tekkeler*, s. 328.

25 Mazioğlu, *Aynı yer*.

26 *Aynı yer*.

27 Akyürek, *Mabbûbu'l-Ehibbe*, s. 10; Ergun, *Türk şairleri*, c. I, s. 326; Mazioğlu, *a.g.e.*, s. 7.

28 Mazioğlu, *a.g.e.*, s. 7.

29 Hasibe Mazioğlu ile yapılan röportajdan.

mülmüştür. Mezarı, türbeye girişte sol taraftadır.³⁰

Ahmed Remzi Efendi, bir ömür boyu halka hizmeti Hakk'a hizmet bilmiş, bu uğurda çaba sarfetmiş, hayatının her devresinde insanlara faydalı olabilmek, sıkıntılarını giderebilmek için gayret göstermiş, merkez insan olmuştur. İncitmemiş, incinmemiş, vefatıyla birlikte yokluğunu hissettirmiştir. İnsanlara Mevlâna'yı tanıtmaya, sevdirmeye, daha doğrusu son plânda Allah aşkını tatturabilme yolunda mücadele etmiştir.

Rasim Deniz, Ahmet Remzi Efendi'nin kişiliğini ifade sadedinde şunları söylemektedir: "Ahmet Remzi Akyürek, bencil değildir; güzel ahlâkı ve davranışlarıyla çevresine örnek olan, yardım duygusu her bakımdan üstün bir kişiliğe sahiptir. O, Tanrı'ya olan yakarışlarını, gerçek bir Müslümana yakışacak şekilde sadece kendisi için yapmazdı. O, zamanın boş yere harcanmamasını, her anının Tanrı sevgisiyle geçmesini, bilgisinin artmasını, imanının ve dininin saklanması için isterken; hışan(akrabalarının)ının, yârânının (dostlarının), cîranının (komşularının) düşmanları yanında alçalmamasını, Tanrı'nın gazabına uğramamasını dilemekte, akranlarını, din kardeşlerini mutlu görmekle sevineceğini bildirmekle ve bunları yakarış halinde sunmaktadır".³¹

f) Tesir Ettiği Kişiler

1) Feridun Nafiz Uzluk

Konya 1902- Ankara 1974. Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul'da tıbbiyeyi bitirdi(1924), Almanya'da bakteriyoloji ve iç hastalıkları uzmanı oldu. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görev yaptı. Tıp çalışmalarının yanında Mektûbât-ı Mevlâna (1937), Dîvân-ı Sultan Veled (1941), Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi (1952), Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıflarının Fihristi (1958) gibi eserleriyle de tanındı.³²

Feridun Nafiz Uzluk'un Ahmet Remzi Efendi ile münasebetlerinin nerede başladığı konusunda kesin bir malumatımız yoktur. Ancak Uzluk'un, Ahmet Remzi Efendi'nin vefatı üzerine Süheyl Ünver'e yazmış olduğu mektuptan, Ankara'da bir araya gelmiş olmaları ihtimalinin yüksek olduğunu anlıyoruz. Yine mezkur mektupta Uzluk, onu çok sevdiğini, ölümünün kendisini sarstığını ifade etmektedir.

30 Akyürek, *Mabhubu'l-Ehibbe*, s. 12; Satoğlu, *Kayseri Şairleri*, s. 70; Koçer, *Kayseri Ulemâsi*, s. 97.

31 Deniz, Rasim, "Remzi Dede", *Erçiyas Dergisi Ahmet Remzi Akyürek Özel Sayısı*, s. 13.

32 Anonim, "Uzluk, Feridun Nafiz", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, c. 23, s.12006.

2) Sadettin Nüzhet Ergun

Türk edebiyat tarihçisi (Bursa 1901-İstanbul 1946). Darulfünûn Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Tekkelerin kapatılmasına kadar Üsküdar Hallac Baba adlı Sadiye Tekkesi'nin şeyhiğinde bulundu. Ankara, Konya öğretmen okullarında, Erenköy, Kadıköy ve Haydarpaşa Liseleri'nde edebiyat öğretmenliği yaptı.³³

Ahmet Remzi ile tanışmaları İstanbul'da olmuştur. Her ikisinin de tasavvuf erbabı olması, gönül beraberliğinin yanında tekkelerin de birbirine yakın olması dostluklarını pekiştirmiştir.

3) M. Abdulkadir Keçeoğlu (Yaman Dede)

Asıl adı Diyamandı olan, sonradan Abdulkadir Keçeoğlu adını alan Yaman Dede, aslen Kayserili bir Rum'dur. 1887'de Tavas (Talas)'ta dünyaya gelmiştir. Henüz on yaşında iken ailesi Kastamonu'ya göç etmiştir. İlk tahsilini Rum Ortodoks mektebinde yapan Diyamandı 1901'de Kastamonu İdadisi'ne girmiştir.³⁴

13-14 yaşlarında iken Müslüman olmuştur. Ahmet Remzi Efendi ile münasebetleri de öğrenciliğinde başlamıştır. 1913'te İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra hem çalışmış, hem de bir yandan Galata Mevlevîhânesi'ne Ahmet Celâleddin ve Ahmet Remzi Dede'lerin Mesnevî derslerine ve sohbetlerine katılmıştır. Yaman Dede lakabını kendisine Ahmed Remzi Efendi vermiştir.³⁵

Yaman Dede, Ahmet Remzi Efendi'den bahsederken, "Merhum ve mağfur Ahmet Remzi Dede'den mesnevî okudum. Ufkum son derece genişledi. İmanım da o nisbette kuvvetlendi. Koca Mevlâna'nın büyüklüğü karşısında ürpermeye başladım"³⁶ der.

4) Hakkı Süha Gezgin

Manastır, 1895'te doğan yazar, ilk öğrenimini Selanik, Berat ve Manastır'da yaptı. Edebiyat alanındaki özel çalışmalarıyla kendi kendini yetiştirdi. Dışarıdan sınav vererek edebiyat öğretmenliği belgesi aldı. Çapa Kız Muallim Mektebi, Fener Rum Kilisesi, Şişli Terakki Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul Erkek Lisesi'nde edebiyat öğretmeniymken emekliye ayrıldı. Ahmet Remzi Efendi'den bahsederken; Remzi Dede, Hazret-i Mevlâna'nın manevî bezmlerine erebilmiş kişilerden idi. Onu yakından tanıyanlar hem hayranı olmuşlar, hem de mertebesine gıptadan kendilerini alamamışlardır³⁷ demektedir.

33 *Büyük Larousse*, c. 8, s. 3767.

34 Özdamar, Mustafa, *M. Abdulkadir Keçeoğlu (Yaman Dede)* İstanbul 1994, s. 56; *Sabbeden Günümüze Allah Dostları*, c. 10, ss. 127-128.

35 Subaşı, *Manevî Mimarlar*, s. 282.

36 Özdamar, *a.g.e.*, s. 56.

37 Gezgin, Hakkı Süha, "Remzi Dede", *Vakit Gazetesi*, 25 Kasım 1943.

5) Arif Nihat Asya

Asıl adı Mehmet Arif'tir. 7 Şubat 1904'de Çatalca'nın İncegiz Köyü'nde doğdu. Edebiyatçı olup bir dönem Adana milletvekilliği yaptı.

Arif Nihat Asya, 1933 yılından itibaren Ahmet Remzi Akyürek ile sıkı bir münasebet kurmuş ve onun teşvikleriyle şiirinde geniş bir akis bulacak olan Mevlâvî kültürünü yakından tanıma imkânı bulmuştur.

6) Hasibe Mazioğlu

Şimdiye kadar Ahmet Remzi Dede hakkında en geniş çaplı araştırmayı yapmış olan Hasibe Mazioğlu, bir bakıma onun manevî kızı olmuş, eğitimini ondan almıştır.

Ahmet Remzi Akyürek, hayatının sonlarında, Ankara'da Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavir olarak çalışıyordu. Öğrencilik yıllarında kendisini bu kütüphanede tanımış olan Mazioğlu, Ahmet Remzi Dede'den feyz aldığını daima iftiharla belirtir. Ondan bahsederken şu ifadelere yer verir:

"Ahmet Remzi Akyürek gerçek bir mü'min, ilmiyle amil bir âlim, dünya malına hiç değer vermemiş tam bir derviştir. Dünya malı olarak oturacak bir ev bile edinmemiştir. Kişiliğindeki üstün meziyetlerle bir 'İnsan-ı Kâmil' örneği olan Remzi Dede, Mevlâna yolundaki mürşitliği, yorulmak bilmeyen öğreticiliği, yirmiyi aşkın eseriyle kültür tarihimizde minnetle anılacaktır"³⁸:

7) Hüseyin Vassâf

8 Mart 1872 (8 Mart 1288/10 Muharrem 1289)'da doğdu. Babası Osman Efendi Sinaniye Tarikatı'na, annesi Ziyaeddin Gümüshânevî hazretlerine mensuptu. İbtidâ Mektebi, Medrese-i Hayriye, Mekteb-i Osmânî ve Aksaray Rüşdiyeleri'ni okudu. Mekteb-i Mülkiye'nin İdâdîsi'nden mezun oldu. Bunun dışında Nasır Efendi ile Hüsnü Efendi'den Buhâri-i Şerif, Necib Efendi'den Kasîde-i Bürde, Bayramiye şeyhlerinden Hacı Kamil Efendi ve Ahmet Nazmi Efendi'den Ruhul-Beyân Tefsiri, Uşşakî şeyhi Hafız Mustafa Hilmi'den Mesnevî, Mevlâvî Es'ad Dede'den Mesnevî, Gülşen-i Râz, Bostan okudu.³⁹ Kendisi, Uşşakî Tarikatı'nın Kasımpaşa'daki Tekkesi'nde postnişinlik yaptı. Geride, otuza yakın te'lif ve birçok tercüme eser bıraktı. 21 Teşrin-i Sâni 1929 (1968)'da vefat etti.⁴⁰

Ahmet Remzi Efendi ile Hüseyin Vassâf arasındaki gönül bağı oldukça kuvvetlidir. Vassâf Bey'in "Fevc fevc" gazeline yazdığı taştirde Hüseyin Vassâf ile ilgili olarak:

³⁸ Fezyioğlu, Turhan, *Ahmet Remzi Akyürek Hakkında Yazılanlardan Bir Demet*, Hasibe Mazioğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Ankara 1987, s. 15.

³⁹ Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, çev. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Ankara 1990, c. 1, ss. 8-12.

⁴⁰ Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, c. 1, ss. 8-12.

"Nûr-i 'aşkıyla yanan Vassâfa
Kerem et ey rûh-ı dili yâ Fettâh"⁴¹

Vassâf, "Sefine-i Evliyâ" adlı eseri için Ahmet Remzi Efendi'den hayat hikâyesini istemiş, Ahmet Remzi Efendi, tevazuunun bir eseri olarak: "Ben Sefine-i Evliyâ'ya adı konacak zâtlardan değilim... Yazmaya değer hiçbir üstünlüğüm yoktur"⁴² cevabını vermiştir.

8) Süheyl Ünver

Türk hekimi, tıp ve sanat tarihi araştırmacısı (İstanbul 1898-1986). İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. 1920'de bir süre Guraba Hastanesi'nde çalıştıktan sonra Dahiliye ve İntaniye bölümlerine girdi. Tıp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü yaptı. Öğrencilik yıllarından itibaren tezhip, ebru, resim, sülüs ve nesih öğrendi.⁴³

Süheyl Ünver, Ahmet Remzi Efendi ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

"Âlim, fâzıl, Farsça ve Arapça'ya bütün manasıyla vâkif bir zât idi. Asla boş konuşmazdı. Ahmet Remzi Dede'nin kemâl-i tevâzuunu ve tevazu içindeki olgunluğunu bu kısa yazımda ifade edememenin aczi içindeyim. Gençlerimizin hayatları boyunca Remzi Efendi'yi her noktadan örnek tutmaları, mutlaka olgunluklarını ve dolayısıyla bahtiyarlıklarını artıracaktır. Ne mutlu böyle düşünenlere..."⁴⁴

9) Tahir Olgun

Asıl adı Mehmet Tahir'dir. "Tahirü'l-Mevlevî" diye şöhret bulmuş olup 5 Ramazan 1294 (13 Eylül 1877)'de İstanbul'da doğmuştur.⁴⁵

Saraya mensub ve Mevlevî tarikatıyla iç içe olan bir aile muhitinde büyüyen Mehmet Tahir, tahsil hayatına Hekimbaşı Ömer Efendi Mektebi'nde başlamıştır. Gülhane Askerî Rüştiyesi'ni ve Menşe-i Kütüb-i Askerî okullarını bitirmiştir. Filibeli Muhammed Rasim Efendi, Şeyh Mustafa Tunusî ve Mehmet Akif Ersoy gibi önemli şahsiyetlerden Arapça ve Farsça öğrenmiştir.⁴⁶

Tahirü'l-Mevlevî Cemâziyelâhîr 1312 (Kasım 1894)'te Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Mehmet Celâleddin Efendi'ye intisab ederek Mevlevî tarikatına girmiştir.⁴⁷

Ahmet Remzi Efendi ile karşılaşmaları yine dergâhta olmuştur. İlk karşılaşmayı

41 Kasap, İsmail, *Hüseyn Vassâf ve Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1996.

42 Deniz, Rasim, "Remzi Dede", *Erciyes*, s. 21.

43 Anonim, "Ünver, Süheyl", *Gelişim Gençlik Ansiklopedisi*, İstanbul 1978, c. 9, s. 2552, *Büyük Larousse*, c. 23, s. 12028.

44 Ünver, Süheyl, "Ahmet Remzi Efendi", *Erciyes*, ss. 2-3.

45 Güngör, Zülfikar, "Tahir Olgun", *Sababeden Günümüze Allah Dostları*, c. 9, s. 453.

46 Güngör, "Tahir Olgun", *Sababeden Günümüze Allah Dostları*, c. 9, s. 453.

47 Aynı yer.

Ahmet Remzi Efendi "Her dū cān bî duhten ber-duhte sırrı tecellî etmiş idi"⁴⁸, şeklinde anlatır.

Ahmet Remzi Efendi ile Tahirü'l-Mevlevî arasında bu şekilde başlayan muhabbet, ömürleri boyunca devam etmiş, ikisi birbirlerinde fânî olmuşlardı.

g) Eserleri

1. Manzum Eserleri

Âyine-i Seyyid-i Sırdan: Mevlâna'nın hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî'nin manzum menâkıbidir.⁴⁹

Tarihçe-i Aktâb: Konya'da Mevlâna ve ondan sonra o makamda bulunan çelebilerin doğum, şeyhlik makamına geçme ve ölüm tarihlerini bildiren seksen dört beyitli bir manzumudur. Nesib Dede'nin, Mevlâna, Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi'nin doğum ve ölüm tarihlerini bildiren manzumesine zeyl olarak yazılmıştır. 1334-1916'da Şam'da basılmıştır.

Manzum Kavâid-i Fârisî: Farsça grameri üzerine 1314/1897'de yazılıp, 12 Eylül 1314 Rumî, 1316/1898'de İstanbul'da basılmıştır. Yedi sayfadır.

Tuhfe-i Remzî: Farsça manzum bir sözlüktür. Tuhfe-i Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî tarzında Farsça'yı kolay öğretmek için hazırlanmıştır. 1344 yılında İstanbul'da basılmıştır. Ahmet Remzi Efendi, bunu yazmaktaki gayesinin gençlere bunları dinleterek, geçmişini öğretmek olduğunu söyler.⁵⁰

Mir'ât-ı Zeyne'l-Âbidin: 819/1414'te Kayseri'de vefat eden mutasavvif Zeyne'l-Âbidin'in Türkçe manzum menâkıbidir. Eser, 1317/1899'da Sivas'ta basılmıştır.

Münâcât-ı Hazret-i Mevlâna: Mesnevî-i Şerif'teki, duaya ait beyitlerin bir araya getirildiği bir seçmedir. 1336/1917'de İstanbul'da basılmıştır.

Bir Günlük Karaman Seyahatnamesi: Ahmet Remzi Efendi'nin, bir günlük Karaman seyahatini anlattığı seksen beyitlik bir manzumudur. 1324/1908'de Konya'da basılmıştır.

Bergüzar: Ahmet Remzi Efendi'nin bir kısım manzumelerini ihtiva eder. 'Âyine-i Seyyid-i Sırdân ve Mir'ât-ı Zeyne'l-Âbidin isimli eserlerle birlikte 1329/1911'de basılmıştır.

Gülzar-ı Aşk: Vâhidî'nin gül ile bülbül arasındaki mutasavvıfâne ve nasihat verici Farsça risâlesinin nazmını nazımla, nesrini nesirle tercümesidir. İstanbul Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası'nda 1337/1919'da basılmıştır.

Divan: Ahmet Remzi Efendi'nin Türkçe şiirleri Hasibe Mazioğlu tarafından derlenip, "Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri" adıyla 1987 yılında bastırılmıştır.

48 Olgun, Tahir, *Çelebâne Mektupları*, hz. Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen, Ankara 1995, s. 13.

49 Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizî için bkz.: Çınar, Ali, *Seyyid Burhaneddin Mubakkık-ı Tirmizî ve Tasavvuf Düşüncesi*, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1996, s. 33.

50 Akyürek, Ahmet Remzi, *Tuhfe-i Remzî*, İstanbul 1344, s. 1.

2. Mensur Eserleri;

Tasavvufa dair olanlar:

Zâviye-i Fukara: Trabzonlu Köseç Ahmet Dede'nin "er-Risâletü'l-Behiyye fi Tarikati'l-Mevleviyye" adlı Arapça eserinin tercümesidir. İbrahim Kutluk, Ahmet Remzi Dede'nin çevirdiği yazmayı kopya ederek yayımlamıştır. Dede'nin kendi nüshasının nerede olduğu belli değildir.

Mabbubu'l-Ebibbe: Aziz Mahmut Hüdayî'nin "Habbetü'l-Mahabbe" adlı Arapça risalesinin çevirisidir. "Eski Eserler ve Turizmi Sevenler Derneği Tanıtma Serisi" içerisinde, Rasim Deniz'in çalışmasıyla 1982 yılında Kayseri'de basılmıştır.

en-Nusbatu's-Safîyye fi Tercemeti's-Sobbeti's-Sâfiyye: Trabzonlu Köseç Ahmet Dede'nin "er-Risâletü'l-Behiyye fi Tarikati'l-Mevleviyye" adlı Arapça eserine Şeyh Galip'in Arapça olarak yazdığı hâşiyenin Ahmet Remzi Efendi tarafından yapılmış çevirisidir. İbrahim Kutluk tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nde 30 Kasım 1948'de yayımlanmıştır.

Rehnumâ-yı Ma'rifet: Ebû Sâbit Muhammed ibn Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî (ö. 589/1193)'nin tasavvufa ait Arapça risâlesinin çevirisidir. 1344/1928'de İstanbul'da Hilâl Matbaası'nda basılmıştır.

3. Diğer alanlara ait eserler:

Mektûbât-ı Mevlâna Celâleddin: Mevlâna'nın ekâbir-i e'âzıma ve muhibbân-ı âşikâna ve evlâd ü yârânına yazdığı mektupları hâvî "Mektûbât" ünvanlı eserinin Ahmet Remzi Efendi tarafından düzenlenmesi ile oluşmuştur.⁵¹

Tuhfetu's-Sâimîn: Sultan Veled'in oruç hakkındaki Farsça otuz beyitli bir kasideinin şerhidir. Veled Çelebi (İzbudak) ve Kayseri İdadisi müdürü Mehmed Memduh'un takrizlerini de ihtiva eden eser 1316-1898'de İstanbul'da basılmıştır.

Miftâbu'l-Kutub ve Esâmi-i Müellifîn Fibristi: Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nin kitap ve müellif adına göre yapılmış 177 sayfadan müteşekkil indeksidir.

Uslûb-i Mergub: Tuhfe-i Vehbî ve şerhine lügatleri kolayca bulmak üzere hazırlanmış bir fihristtir.

Fibristi-i Hûb: Tuhfe-i Vehbî ve Şerh-i Hayatî'deki Farsça kelimeleri kolayca bulabilmek için düzenlenmiş bir fihristtir.

4. Basılmamış eserleri:

Tabıratu'l-Mubtedî ve Tezkiretü'l-Müntehâ Tercümesi: Sadreddin-i Konevî'nin (ö. 1279 m.) Farsça tasavvufî eserinin çevirisidir. Ahmet Remzi Akyürek'in el yazması hâlindeki nüshaları Konya Mevlâna Müzesi No: 5909, İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

nesi No: 18/327'deki kayıtlardadır. Tercümenin adı: "Tekmiletü't-Tarîka ve Ta'rifetü'l-Hadîka"dır.

Lubb-i Fazîlet: Molla Câmî'nin kırk beyitli lâfız sanatları ile dolu kasidesinin şerhidir. Yazması Süleymaniye Kütüphanesi Bağışlar Bölümü, No: 1475/1476 (iki defter hâlinde)'dadır.

Kayseri Şairleri: Bu eserin nerede olduğu bilinmemektedir. Ahmet Remzi Efendi'den bizzat feyz almış olan Sadettin Nüzhet Ergun, "Türk Şairleri" adlı eserinde Kayseri'de yetişmiş şairler için Remzi Dede'nin bu eserinden faydalanmıştır. Bu kitapta şairlerin biyografilerinin çok geniş olarak yazıldığını ve şiirlerden örnekler verildiğini kaydetmektedir.⁵²

Farsça Divançe: Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde 5436 no'da kayıtlı olup Remzi Efendi'nin bir tevhid, bir na't, onsekiz gazel, Saib'in mısraının tazmin edildiği tahmiş, Şeyh Fahri Efendi'nin bir beytini taşır.

Süleyman Efendi Biyografisi: Tahir Olgun'un 18 Ağustos 1312- 30 Ağustos 1896 tarihinde yazdığı çilehâne mektubundan edindiğimiz bilgiye göre Ahmet Remzi Efendi, babası Mevlevî şeyhi Süleyman Atâullah Efendi'nin biyografisini yazmaya yönelmiş ancak uzun zaman ertelenmiştir. Bu eserin bitirilip bitirilmediği kesinlik kazanmamıştır.

2) Tasavvuf Anlayışı

a) Marifetullah

"Hakk'ı isimleri ve sıfatlarıyla bilip sonra muameleleriyle Allah'ı tasdik etmek, ah-lâkındaki kötülükleri gidermek ve kâlbe sahip olmak"⁵³ manasına gelen marifetullah, Ahmet Remzi Efendi'ye göre Hakk'ı zât ve sıfatlarıyla bilmek olup, en yüce makamdır. Bu da insanların derecelerine göre değişmektedir. Herkesin marifetullahtan payının olduğu düşüncesi dikkate değer. Marifetullah yolunda ilerlemek, akıl ile kâlbi birleştirmeyi gerektirir.

Kendisi, insanları ehl-i zâhir ve eh-i bâtın şeklinde ikiye ayırır. Ona göre ehl-i zâhir, insanın âlemin özü olduğu ve Allah'ın halifesi sıfatını haiz bulunduğu gerçeğinin farkında değildir. Münakaşa ve tartışma ile insan yaratılışının sınırına vakıf olduğunu sanmak bir aldanmadan ibarettir. Âlemin hakikatını anlamak için "zübde-i âlem" olan insanın kendisine ibret nazarıyla bakması yeterlidir. İnsanın kendisine bakması, aşk ile mümkündür.

b) Mürşid

Ahmet Remzi Efendi'ye göre marifet yolunda ilerlemek için mürşide ihtiyaç var-

52 Satoğlu, *Kayseri Şairleri*, s. 9.

53 Hafnî, Abdül Mün'im, *Mu'cemu Mustalahâtî's-Sûfiyye*, Beyrut 1980, s. 326.

dır. Istilahta müşhid, "sapıklık karşısında, doğru yola rehberlik eden kişi"⁵⁴ olarak tanımlanır. Konuyla ilgili kaleme aldığı beyitlerde şöyle der:

*Dil ne sâkîden çıkar ne câm-ı gam-fezâ arar
Cur'ası bahr-ı muhût feyz bir sabbâ arar*

*Tûr-i bestî-i irfanda tecellî böyledir
Meşreb-i ehl-i hamîyyet bir yed-i beyzâ arar⁵⁵*

İnsan bir "yed-i beyzâ"nın terbiyesiyle benliğinden kurtulabilecek, kendisini bulabilecektir. Hakikatı aramak fitrî bir özellik olup, insan bu sayede varoluşa katılabilecek, sahtelikten kurtulabilecektir. Marifete ulaşabilmek için bir müşhidin şart olduğunu, sadece zâhir amellerle, müşhide bağlanmaksızın hakikate ulaşmanın, benlikten kurtulmanın zor olacağını belirtir.

c) Şeriat, Tarikat, Hakikat

Ahmet Remzi Efendi'nin şeriat, tarikat ve hakikat hakkındaki görüşleri de dikkat çekicidir. Şeriat, "Arapça, yol, su kanalı demektir. Dinin zâhîrî yönüne ait kaideleri veya dinin hukuk kurallandır".⁵⁶ Tarikat ise, Arapça, yine yol anlamına gelir. "Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve âyinleri bulunan yoldur".⁵⁷ "Kamil bir müşhidin irşadıyla nefsin ibadete hasriyle vahdet hakikatine vusul yolu tutulmak yerinde kullanılır bir tabirdir".⁵⁸ "Hakikat", 'gerçek' manasına gelen Arapça bir kelimedir. Süfîler şeriat, tarikat, hakikat ve marifet şeklinde, Allah'a ulaşma yolunda dört mertebe kabul ederler. Bunlardan üçüncüsü hakikattir.⁵⁹

Ahmet Remzi Efendi, usûl bilmeyenin vusûle eremeyeceği gerçeğinden hareketle insanın kendisine lâîk konuma gelebilmesi için gerekli yolun şeriat ve tarikattan geçtiğini bildirmektedir. Tarikat ve hakikat, kendi başlarına ve şeriata rağmen değil, şeriata emirleri doğrultusunda dırlar.

d) Tevhid

Ahmet Remzi Efendi tevhid anlayışını şu mısralarda dile getirir:

*Hırs-ı ikbâlî bütün zül görürüm
Taleb-i câbı tese'ül görürüm*

54 Cürçânî, Seyyid Şerif, *et-Ta'rifât*, thk. Abdurrahman Umeyre, Beyrut 1987, s. 73.

55 Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 126.

56 Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1997, s. 671.

57 Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1985, s. 510.

58 Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarîh Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İst. 1983, c. 3, s. 403.

59 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri*, s. 313.

*Birdir indimde surûr ile gumûm
Ne terakkî ne tenezzül görürüm⁶⁰*

Ona göre tevhid, Allah'ın kudretini ve sanatını idrak edip, sevinç ve üzüntünün, varlıkla yokluğun, dünya ile ahiretin insanın gözünde aynı olmasıdır. Tevhidin alâmeti, Allah nezdinde hakîkati ve değeri bulunmayan bir şeye kıymet vermemektir. Tevhide ulaşan kişide benlik duygusu kalmamış, her şeyin Allah'tan olduğu şuuru oluşmuştur. Tevhid yolunda ilerlemek, nefisteki varlığı yok etmekle mümkündür.

Ahmet Remzi Efendi'nin vahdet-i vücud hakkındaki görüşlerini yine şiirlerinden öğreniyoruz. Ona göre, Allah'ın varlığına delil arayan insanın kâinata bakması yeterlidir. Zira kâinata her bir zerre, kendisini Allah'ın yarattığını haykırmaktadır. Bütün varlıkların tek bir özden geldiklerini belirtmekte, bir damla suya Allah'tan gelen yönümüz olan ruh üfürüldüğünde, insan "ahsen-i takvîm" (en güzel sûret) hâline gelmektedir. Kâinataki bütün mahlûkat, Allah'ın sıfatlarından tecelli ettiği için O'nu tesbih eder. Allah'a nisbetle kâinat, yokluktan ibarettir.

e) Nefs

Nefs konusunda Ahmet Remzi Akyürek diğer mutasavvıflar gibi düşünür. Deylemî, nefse ilgili olarak; "Nefsin hakikati, şu kâlp, insana tevdi edilen bir latifedir ki ahlâk-ı mezmûmenin mahallidir"⁶¹ der ve nefsin mücahede ile ölmeyeceğini ancak, isteklerine karşı çıkmakla terbiye edilebileceğini söyler.⁶² Ahmet Remzi Efendi'ye göre insan, ruhunu tanıması sonucunda mahubunu bilecektir. Nefs ise, ruha zıttır ve insanı kötülüğe sevk etmek ister. Buna mani olmak için nefse muhalefet etmek lâzımdır. Her iki âlemde de bahtiyar olmak, ancak nefse itaat ve inkiyad etmemekle mümkündür. Ruhun mürebbsi aşktır ve insanın Allah'tan gelen yönüdür. İnsanın aklını ve kâlbini birleştirmesi ve her zaman için kâlbinde Allah'tan gelen feyz ışığını canlı tutmaya gayret etmesi gerekir. Kulluğun şartı budur.⁶⁴

Arapça, dönme, pişmanlık anlamlarını ifade eden, günahtan pişmanlık duyarak vazgeçme anlamlarına gelen ve tasavvufî olgunluk yolunda ilk basamak olan tevbe⁶⁴ konusunda Ahmet Remzi Efendi, tevbe edecek kişide öncelikli şartın insanın yaptıklarından pişmanlık duyması olduğunu söyler. Vicdanda acı hissedilmelidir. Ardından bu pişmanlık ve yapmama azmiyle affı için Allah'a rucû etmelidir. Hiçbir zaman için, günah işleyip pişmanlık duymak, Allah'tan utandığı bahanesiyle tevbeye yönelmemeyi gerektirmez. Bu şeytanın bir işvası olarak addedilmelidir.⁶⁵

60 Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 125.

61 Ebû Sabit Muhammed b. Abdülmelik et-Tûsi ed-Deylemî, *Rehnumâ-yı Ma'rifet*, çev.: Ahmet Remzi Akyürek, İstanbul 1928.

62 Aynı yer.

63 Akyürek, Ahmet Remzi, *Gülzar-ı Aşk*, İstanbul 1337, ss. 26-27.

64 Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri*, s. 716.

65 Mazioğlu, *Akyürek ve Şiirleri*, s. 85.

f) Muhabbet

"Gönül vermek, candan sevmek"⁶⁶, "muhabbetin aşırı şekli"⁶⁷ şeklinde tarifleri olan aşk konusunda Ahmet Remzi Efendi, aşkın tezahürlerinde bahsederken: insanın aşkı uğruna malını mülkünü hatta en kıymetli hazinesi olan canını bile bağışlayabilmesi gerektiğini belirtir. Aşkın gönlü, sürekli O'ndan ayrı kalmakla ızdırap içinde yanıp yakılmaktadır. Ona göre yeryüzünde gördüğü her şey aşkına işaretler, sevmeyi bilmek, sevdiğine teslim olmaktır.⁶⁸

g) Zikir

Kur'ân-ı Kerim'de altmış üç yerde geçen⁶⁹ zikir kelimesi konusunda Şarkavî; "Zikir Allah'ın kâlpde bulundurulmasıdır"⁷⁰ ifadesini kullanırken Hafnî; "Korkunun ve sevginin çokluğu ile gafletten kurtulup müşahede meydanına çıkıştır"⁷¹ der. Ahmet Remzi Efendi'ye göre zikir; gerek kâlb, gerekse dil ve beden ile yani müşahede âleminden ibret almak sûretiyle yapılır ve her ne şekilde olursa olsun, zikredeninin durumuna göre kendisine fayda verir. Kimisine dünyada ve ahirette kurtuluşun vasıtasıdır. Kimisine de Allah dışındaki şeylerin verdiği üzüntü, keder ve sıkıntının düşünceden kaybolması, insanın tek gayesinin Allah'a kulluk eder hâle gelmesine yardımcıdır. Bu şekilde talep ve sualden azad olur ve emr-i ilâhîye teslim olarak itirazı ve talebi terk eder hâle gelir.⁷²

h) Dünya

Ahmet Remzi Efendi'nin dünya anlayışında da diğer mutasavvıflarla benzerlik görmekteyiz. Arapça "yaklaşmak" anlamındaki masdardan türeyen "dünya"⁷³ yı mutasavvıflar, "insanlara süslü ve güzel görünerek onları kendine çeken ve Allah'a kavuşmaktan men eden çirkin bir varlık olarak takdim ederler".⁷⁴ Ahmet Remzi Efendi de dünyayı, hayal, insanı yanıltan bir serab ve geçicilikle vasıflar. Bu dünyanın emelleri insana hüznün vermekte ve onu üzmektedir. Diğer taraftan arzularını ve emellerini de gerçekleştirdikçe ölümüne yaklaşmaktadır.⁷⁵ Ancak bu, dünyadan el etek çekme anlamında düşünülmemelidir. Elbette dünya ve dünyalık ile meşgul olunacaktır. Esas olan mâsivânın kişinin kâlbinde yer etmemesidir.

Burada Ahmet Remzi Efendi'nin dünya ile ilgili görüşleri bize, düşünce tarihinde, özellikle yirminci yüzyılda insanlığın fikir ve felsefe dünyasını meşgul eden 'va-

66 Pakalın, *Osmanlı Terimleri*, c. 1, s. 100.

67 Uludağ, *Tasavvuf Terimleri*, s. 59.

68 Subaşı, *Manevî Mimarlar*, s. 261.

69 Abdülbâkî, *Mu'cemu'l-Mufebres*, ss. 273-274.

70 Şarkavî, *Elfâzu's-Süfîyye*, s. 143.

71 Hafnî, Abdülmun'im, *Mu'cemi Mustalabâtu's-Süfîyye*, Beyrut 1980, s. 103.

72 Akyürek, Ahmet Remzi, *Mir'at-ı Zeyne'l-Abidin*, Kastamonu 1329, s. 27.

73 Anonim, *Mu'cemu'l-Vasîl*, s. 299.

74 Gazzâlî, *Kimya-yı Saadet*, çev.: Faruk Meyan, İstanbul 1979, s. 372.

75 Ergun, Sadettin, *Türk Şairleri*, c. 1., s. 328.

roluşçuluk'u hatırlatmaktadır. Ekzistansiyalist felsefenin önemli temsilcilerinden J. Paul Sartre, dünyayı öyle bir sebepsizlik ve saçmalıkla değerlendirmektedir ki, bu değersizlik ve manasızlık karşısında insan çaresiz bir şaşkınlığa düşmektedir. Ona göre her şey o kadar manasız ve varoluşları o kadar lüzumsuzdur ki adeta varolmaktan onlar da şikayetçidirler.⁷⁶

Diğer taraftan Ahmet Remzi Efendi'nin dünya anlayışı, berrak ve hayata anlam katıcıdır. Zira çevresine ve oluş ile ilgili olaylara, Allah'ın gökleri, yeri yaratışına, yani sebeplere bakarak, bunların gayr-i mücellid dediği, kitap haline getirilmemiş düzenliliğe, estetiğe sahip olduğunu ve bundan hareketle bir Yaradan'ın bulunmasının zorunlu ve dünyanın yaratılmasının da bir sebebe râci bulunduğu düşüncelerini ileri sürerek hayata bir anlam kazandırır.

ı) Sabır

Ona göre sabır, güzel ahlâkın başıdır. Ferdin toplum hayatında uyum ve düzeni açısından büyük önem arz eder. Durumundan şikâyet ise ancak o derdi verene, yani Allah'a yapılmalıdır. Allah dostlarının en büyük derdi sevgiliden uzak kalmaktır ve her şeye, O'na kavuşma ümidi ile sabrederler.

Ahmet Cahit HAKSEVER

Summary

Haksever, Ahmet Cahit, Ahmet Remzi Akyürek, His Life, Works and Mystical Thought, Supervisor: Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, I-213 p.

The Mevlevî sect which was built by Mevlana exersized great influence on the life of Ahmet Remzi Akyürek.

Since its establishment, there were close relations between Mevlevis and the other orders such as Bektashis, Bayramis, Rufais, Nakşbendis, Kadiris, Halvetis. Ibn Arabi's monoideism has effected Mevlevis particularly. The other orders also spread among people but Mevlevis was prominent among the first class people.

Throughout the history, the relations between Mevlevis and government were positive. After dismantling the Yeniçeris and Bektashi sect in the army, Mevlevis replaced the position of Bektashis.

Life of Ahmet Remzi Akyürek is very important because it helps us understand the mentality of sufism both in the Ottoman Empire and Turkish Republic.

I think the greatest speciality of Ahmet Remzi Akyürek is that he ried to consolidate intelligence and heart. His books which he translated from other languages and his original works shed light on the sufism of his time.

He was very active during his life. He never paused or rested but worked for people.

He has distinguished between two kinds of people: Literatists and esoterists and criticized the people who gave importance only to reason. He thinks that the wisdom comes only through consolidation of intelligence and the love of God.

The searching for wisdom is natural. The wisdom without a *mürşid* is difficult.

Order and wisdom must come from *şeriat*. Ahmet Remzi Akyürek's monoideism indicates that the existence of God is real and cosmos's existence is relative to God.

His thoughts about some problem of soul is the same as those of the other sufis. A person will understand God only after he understands himself. Evil soul urges to person towards the bad acts.

The repentance lead towards God. The repentance is valid not only by regretting but also performing the commands of God.

Everything in the world becomes meaningful with love of God. Love must be present in the search for wisdom.

While he emphasizes that one must be disattached from the world, he also criticizes total isolation and ascetism. Human being must be involved with the world affairs but the world and its affairs should not become goals.